

در سال‌های اخیر، با توجه به اهمیت نشاط اجتماعی در ایران، تحقیقات متعددی در این حوزه انجام شده است. با در نظر گرفتن فراوانی و تنوع تحقیقات انجام شده در زمینه نشاط اجتماعی، نیاز به انجام تحقیقات ترکیبی مثل فراتحلیل در این حوزه احساس می‌شود. اصلی‌ترین سؤال پژوهش حاضر این است که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در تحقیقات انجام شده در ایران کدام‌اند؟

جامعه آماری تحقیق همه مقالات معتبر علمی است که طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ با موضوع نشاط اجتماعی منتشر شده است. در نهایت ۲۴ تحقیق انتخاب و با نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA₂)، مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌های تحقیق نشان داد که متغیرهای رضایت از زندگی، عزت نفس، دینداری و ارتباط اجتماعی، به نسبت سایر متغیرها، تأثیر زیادی بر نشاط اجتماعی در ایران دارند. نتایج اندازه اثرات نشان می‌دهد که رابطه رضایت از زندگی و نشاط اجتماعی، معادل ۰/۶۱ و در حد زیاد می‌باشد. رابطه عزت نفس و نشاط اجتماعی در تحقیقات مرور شده حدود ۰/۵۸ و در حد زیاد قرار دارد. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه دینداری و نشاط اجتماعی معادل ۰/۳۹ و رابطه ارتباط اجتماعی و نشاط اجتماعی، حدود ۰/۳۷ و هر دو در حد متوسط است.

■ واژگان کلیدی:

نشاط اجتماعی، رضایت از زندگی، عزت نفس، دینداری، فراتحلیل

بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در ایران

فراتحلیلی از تحقیقات موجود

حکیمه‌السادات شریف‌زاده

دانشیار علوم تربیتی دانشگاه مازندران

hakimehsharifzadeh@gmail.com

سیداحمد میرمحمدتبار

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد

ahmad_mirtabar@yahoo.com

صمد عدلی‌پور

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز

Samadadlipour@gmail.com

بیان مسئله

شادی و نشاط به‌عنوان یکی از احساسات ریشه‌ای مثبت و یکی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان، نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین سلامت فرد و جامعه داشته و از آنجا که شادی همواره با خرسندی، خوش‌بینی و امید و اعتماد همراه است، می‌تواند نقش تسریع‌کننده‌ای در فرایند توسعه جامعه داشته باشد. بر همین مبناست که «از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد در نگاه سازمان ملل برای تعیین سطح توسعه‌یافتگی کشورها متغیرهای نشاط یا شادکامی، امید به آینده، خشنودی و رضایت‌مندی افراد جامعه نیز به‌عنوان یک متغیر کلیدی وارد محاسبات شده است، به این صورت که اگر مردم یک جامعه احساس شادکامی، خشنودی و رضامندی نکنند، نمی‌توان آن جامعه را توسعه‌یافته (به‌ویژه در حوزه توسعه اجتماعی) قلمداد نمود». (داینر و سیلیگمن^۱، ۲۰۰۲: ۸۳)

گام نهادن در مسیر توسعه و یا ایجاد جامعه‌ای که در آن آرامش و سعادت محقق شود، به زمینه یا مقدماتی نیاز دارد که با اتکاء به آن، این خواست تحقق یابد. از جمله این مقدمات، نشاط اجتماعی است. نشاط در فرایند رابطه فرد با جامعه و گروه تحقق پیدا می‌کند؛ در غیر این صورت، از نگاه ناظر بیرونی، نشاط چیزی جز مجموعه‌ای از کیفیات روحی و هیجان‌های طرب‌انگیز فردی نخواهد بود. اگر این کیفیت فرح‌بخش، واجد معانی اجتماعی و اهداف جمعی نباشند، تعریفی جز برخی حالات نابهنجار روحی جنون‌آمیز نخواهند داشت. بنابراین، نشاط اجتماعی همان سطح بر خورداری از مواهب زندگی عمومی همراه با اقتناع ذهنی و اجماع عینی است؛ یعنی باید تعریف فردی و بیرونی از نشاط با هم مقارن باشند. (عنبری، ۱۳۹۱: ۳۵) در واقع، نشاط از منظر اجتماعی، عضوی از خانواده و چهارچوب مفهومی کیفیات زندگی، رضامندی اجتماعی، امنیت اجتماعی، سلامت اجتماعی، رفتارهای جمعی و فراغت است. این مفاهیم به‌نوعی متناظر با نشاط و شادمانی‌اند. همچنین، نشاط اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین شاخص‌های اجتماعی در گسترش احساس رضایت عمومی از زندگی، بسط تعاملات اجتماعی سازنده، رشد اعتماد عمومی و مشارکت همه‌جانبه اجتماعی به‌شمار می‌رود.

مسئله اصلی تحقیق حاضر این است که وضعیت کلی نشاط در جامعه ایران مناسب نیست و این ادعا مبتنی بر آمارهای جهانی شادی و نشاط است. یکی از مهم‌ترین این

گزارش‌ها، گزارش نشاط سازمان ملل متحد^۱ (۲۰۱۶) است که داده‌های طی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ از ۱۵۷ کشور جهان با شاخص‌های اقتصاد، کارآفرینی و فرصت‌ها، درک از فساد، بخشندگی، سلامت، اطمینان و امنیت و آزادی‌های فردی جمع‌آوری شد. براساس نتایج این گزارش، نمره نشاط در ایران با ۴/۸ در رتبه ۱۱۰۵ام قرار دارد. بر این اساس جامعه ایران بین کشورهای با چهار رده نشاط (رده بالا، بالاتر از میانگین، پایین‌تر از میانگین و رده پایین) در دسته کشورهای «پایین‌تر از میانگین» قرار می‌گیرد. نکته نگران‌کننده‌تر در این گزارش این است که در بررسی روند نشاط طی دو دوره ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۷ و ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵، نمره نشاط در ایران حدود ۰/۵۰۷ کاهش پیدا کرده است. (هلیول^۲ و همکاران، ۲۰۱۶) بنابراین با توجه به روند نزولی نشاط در ایران در سال‌های اخیر، به مسئله بودن آن بیشتر پی می‌بریم. با توجه به وضعیت نامناسب نشاط در ایران، تحقیق حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی خواهد پرداخت.

۱۶۱

ضرورت انجام تحقیق

اگر جامعه‌ای می‌خواهد توسعه و پیشرفت کند و به آرمان‌های انسانی خود برسد، لازمه آن داشتن شهروندانی با نشاط و شاداب است و زمانی می‌توان به کمال نشاط اجتماعی رسید که تمامی آحاد مردم با نشاط و شاداب باشند. با جامعه شاداب و با نشاط می‌توان به اهداف مهم در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی دست یافت و تصمیم‌گیران جامعه همواره می‌توانند از آن به‌عنوان یک فرصت بهینه استفاده نمایند. در همین راستا و به‌واسطه اهمیت موضوع و تأثیر این مسئله در موفقیت برنامه‌های کلان توسعه پایدار، بند «ب» ماده ۹۷ برنامه چهارم توسعه صراحتاً دولت را مکلف کرده است تا به‌منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به تهیه طرح جامعی برای بسط و گسترش روحیه نشاط، شادابی، امیدواری، اعتماد اجتماعی، تعمیق ارزش‌های دینی و هنجارهای اجتماعی اقدام نماید. (گلابی و اخشی، ۱۳۹۴: ۱۴۰)

اهمیت این امر سبب شده است که پژوهشگران اجتماعی در سال‌های اخیر به موضوع نشاط اجتماعی علاقه‌مند شوند و برنامه پژوهشی مشخصی پیرامون این موضوع شکل بگیرد. مطالعات داخلی صورت‌گرفته در این حوزه نیز به‌خوبی مؤید توجه محققان به

1. Un World Happiness Report
2. Helliwell

مسئله نشاط اجتماعی بوده است. در واقع، این حوزه در چند سال اخیر ذهن بسیاری از مسئولین و محققان را به خود معطوف داشته است و صاحب‌نظران سعی داشته‌اند که با دید علمی به موضوع نشاط اجتماعی در ایران بنگرند. توجه به موضوع نشاط اجتماعی، منجر به تزاید میزان تحقیقات علمی در این حوزه در چند دهه گذشته در کشور شد، به طوری که جامعه علمی با اطلاعات وسیع و انباشته‌ای در باب ابعاد سبب‌شناختی مواجه گردیده است. در این حوزه به دلیل تعدد تحقیقات موجود و تکثر عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی، یک آشفتگی و ابهام درباره عامل یا عوامل مهم مؤثر بر نشاط اجتماعی در کشور وجود دارد. لذا در این تحقیق سعی شده با بررسی دقیق و موشکافه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه، چکیده و ماحصل آنها به صورت نظام‌مند نشان داده شود تا یک نتیجه‌گیری کلی از عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در اختیار برنامه‌ریزان این حوزه قرار گیرد. در تحقیق حاضر با استفاده از اصول و قواعد روش فراتحلیل^۱ تحقیقات انجام شده در حوزه نشاط اجتماعی بررسی شده و تلاش شده به این سؤال پاسخ داده شود که چه عواملی بیشترین تأثیر را بر نشاط اجتماعی در ایران دارند؟

اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر بیشتر بر جنبه‌های روشی تحقیق استوار است. در باب ضرورت تحقیق می‌توان بیان کرد که بیشتر حوزه‌های علوم اجتماعی کمتر نیازمند انجام تحقیقات بیشتر هستند و در مقابل، آنها بیشتر به سازماندهی تحقیقات موجود نیاز دارند. (کارد^۲، ۲۰۱۱) با افزایش تولیدات علمی در حوزه‌های تخصصی، نتایج ضد و نقیضی به وجود می‌آید که نیاز به روش ترکیبی برای غلبه بر این تضادها بیشتر از قبل احساس می‌شود. راه‌حل مبتنی بر شواهد متضاد از لحاظ پیامدهای گوناگون جهت پیشرفت بیشتر در یک حوزه و برای کاربرد عملی اغلب ضروری است. (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۶: ۵) در همین راستا، در این تحقیق با توجه به افزایش تولیدات علمی در حوزه نشاط و وجود تضاد در برخی نتایج این تحقیقات با استفاده از فراتحلیل به غلبه بر تضادهای موجود در تحقیقات این حوزه پرداخته شده است. این تحقیق ترکیبی با هدف خلاصه کردن نتایج قبلی و شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نشاط، از انجام تحقیقات مشابه و تکراری در حوزه شناسایی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در ایران جلوگیری می‌کند. درباره اهمیت تحقیق حاضر می‌توان گفت که سیاست‌های اجتماعی گاه نیازمند

1. Meta-Analysis

2. Card

برآورد دقیقی از مشخصه‌های توصیفی خاصی است که با توجه به پژوهش‌های موجود، چنین پراکندگی‌ها و تغییرپذیری‌هایی را نشان دهند. فراتحلیل با خلاصه کردن انبوهی از مطالعات در پیشینه تحقیق هم می‌تواند خلاصه‌ای مختصر از تعداد زیادی از تحقیقات ارائه دهد و هم با ترکیب نتایج متضاد تحقیقات مختلف، بر مشکل نتایج مختلف و متضاد در پیشینه تحقیق فائق آید. فراتحلیل برای سیاستگذاران بیشترین اهمیت را دارد. سیاستگذاران برای سیاستگذاری ابتدا باید خلاصه‌ای از تحقیقات قبلی در حوزه خاص را بدانند و سپس درک درستی از تأثیر عوامل مختلف بر متغیر مورد نظر در تحقیقات قبلی داشته باشند تا بتوانند راهکارهای عملی ارائه نمایند. بنابراین نتایج این تحقیق به سیاست‌گذاران اجتماعی در حوزه نشاط کمک می‌کند تا با شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نشاط، راهکارها و برنامه‌های بهتری برای ارتقای سطح نشاط اجتماعی تدوین نمایند.

۱۶۳

سؤالات تحقیق

- در تحقیقات انجام‌شده در حوزه نشاط اجتماعی، چه متغیرهای مستقلی بیشتر مورد نظر محققان قرار داشتند؟
- در تحقیقات انجام‌شده در باب نشاط اجتماعی، چه عواملی بیشترین تأثیر را بر نشاط اجتماعی در ایران دارند؟

رویکردهای نظری نسبت به نشاط اجتماعی

کوپر^۱ (۲۰۰۹) در بررسی مراحل انجام فراتحلیل، اشاره می‌کند که در قسمت پیشینه تحقیق بیشتر به نظریات و تحقیقاتی اشاره شود که رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته مورد بررسی در فراتحلیل را نشان می‌دهند تا خواننده در ابتدا درکی کلی از مهم‌ترین نظریاتی که در این حوزه وجود دارد، پیدا کند. در همین راستا، در این قسمت از تحقیق حاضر، به چند نظریه مهم در باب نشاط اجتماعی اشاره می‌گردد.

دورکیم^۲

رضایت از زندگی تابع نوع، شدت و چگونگی رابطه اجتماعی است. به نظر دورکیم در جریان انتقال از همبستگی میکانیکی به ارگانیکی، ارزش‌های جمعی تضعیف می‌شوند،

1. Cooper
2. Durkheim

تعهد افراد به جامعه کاهش می‌یابد و هر فردی می‌کوشد تا تمایلات شخصی خود را دنبال کند. در حقیقت دورکیم با این بیان، مفهوم آنومی را پیش‌بینی می‌کند. دورکیم مشکل جامعه جدید را خصلت اخلاقی می‌داند. به‌نظر او اولویت دادن به منافع گروهی هر چه باشد، همیشه خصلتی اخلاقی دارد. در واقع دورکیم اخلاق را برخاسته از گروه و جمع دانسته، از طریق روابط متقابل، صمیمیت و احساس مشترک تعهد و نشاط ایجاد می‌شود. (ربانی و همکاران، ۱۳۸۸)

زیمل^۱

زیمل از اولین جامعه‌شناسانی است که به مسئله شادی توجه داشته است. از نظر زیمل، شادی یک حالت کلی ذهن است که به توصیف شخصیت عاطفی انسان می‌پردازد. زیمل شادی را انعکاس حرکت مستمر زندگی توصیف می‌کند که در ورطه زندگی می‌افتد. (زینگرل^۲، ۲۰۰۰: ۴۶۶) موضع زیمل در برابر شادی موضعی دوگانه است. از سویی نشاط را به‌عنوان یک هدف می‌نگرد که آدمی به‌دنبال آن است، از سویی دیگر شادی را کیفیت عمل و حالتی از ذهن می‌بیند که فرد در ارتباط با خودش دارد.

آرگایل^۳

آرگایل (۲۰۰۱) در تعریف خود از نشاط به بررسی‌های زمینه‌یابی که بر روی نمونه‌های فراوانی انجام شده اشاره می‌کند و معتقد است که شادکامی شامل سه جزء است: ۱. حالت خوش‌حالی یا سرور (هیجان‌ات مثبت)؛ ۲. راضی بودن از زندگی و ۳. فقدان افسردگی و اضطراب (عواطف منفی). (به‌نقل از هزارجریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹: ۳۹)

به‌باور هیلز^۴ و آرگایل دو نوع شادکامی وجود دارد. یک نوع شادکامی از رهگذر شرایط محسوس زندگی نظیر زناشویی، تحصیل، شغل و امکانات مالی و رفاهی حاصل می‌شود که شادکامی عینی نامیده می‌شود. نوع دیگر، متأثر از حالات درونی و ادراکات شخصی است که از آن به شادکامی ذهنی تعبیر می‌شود. شادکامی مولد انرژی، شور و نشاط، حرکت و پویایی است و همچون سپری می‌تواند آدمی را در برابر فشارها و مشکلات محافظت نموده و سلامت جسمی و روانی او را نیز تضمین کند. (هیلز و آرگایل، ۲۰۰۱) همچنین

1. Simmel
2. Zingerle
3. Argyle
4. Hills

آنها معتقدند که شادکامی بر نگرش و ادراکات شخصی مبتنی است و حالتی مطبوع و دلپذیر است و از تجربه‌های مثبت و رضایت از زندگی نشئت می‌گیرد.

وینهون^۱

به اعتقاد وینهون شادکامی ارزیابی کلی و ذهنی فرد از زندگی خود است که نشان می‌دهد زندگی مطلوب را چه می‌بیند، این زندگی چگونه انتظاراتش را برطرف می‌کند و غیره. (وینهون، ۱۹۹۸: ۲۶۷ و ۱۹۹۵: ۲۲) در واقع، «ارزیابی فرد از مطلوبیت کیفیت کل زندگی» همان شادکامی است. (وینهون، ۱۹۹۸: ۲۳۳) در تعریف او چند بعد کلیدی وجود دارد:

- میزان: شادکامی مانند مفهوم طول و وزن، حد و اندازه دارد؛

- زندگی خود: ملاک خود فرد است، نه زندگی یا حیات موجودات پیرامون؛

- ارزیابی و قضاوت: یعنی شادکامی فعالیتی ذهنی در مورد کیفیت زندگی و تجارب گذشته و پیش‌بینی آینده است؛

- کل زندگی: یعنی رضایت از کل و همه ابعاد زندگی است، نه از یک بعد یا جنبه؛

- مطلوبیت: منظور خوش یا بد بودن ابعاد و مسیر زندگی است.

در واقع، وینهون نشاط را در سطح کلان به کیفیت جامعه و عواملی مانند سلامت، عدالت و آزادی وابسته می‌داند و از این‌رو، معتقد است سیاست اجتماعی می‌تواند ارتقاءدهنده این شرایط باشد. در سطح میانی، نشاط وابسته به کیفیت‌های نهادی مانند استقلال در کار یا مراقبت‌های نهادی است. اصلاح‌سازمانی می‌تواند برخی نهادها را بهبود بخشد. در سطح خرد، نشاط وابسته به توانایی‌های شخصی مانند کارآمدی، استقلال و مهارت‌های اجتماعی است. تحصیلات و درمان نیز می‌تواند ارتقاءدهنده مهارت‌های مذکور باشد. (وینهون، ۱۹۹۵) وی شادی را بیشتر، حالتی می‌داند که حاصل قضاوت از زندگی است تا سندروم شخصیتی و وراثتی. وی همچنین دریافت که موقعیت اجتماعی در شادی افراد تأثیر دارد: اطلاعات نشان می‌دهد که شادی به بخت و بدبختی حساس است. مردمی که در موقعیت بد قرار دارند، گرایش دارند که خود را بی‌نشاط‌تر از مردمی نشان دهند که در یک موقعیت خوب هستند و مردمی که موقعیت‌شان بهبود یافته است، تمایل دارند که خود را بسیار خوشحال نشان دهند و آنهایی که موقعیت‌شان بدتر شده است، تمایل به بی‌نشاط بودن دارند. (وینهون، ۱۹۹۸: ۸-۶)

اینگلهارت

اینگلهارت با تأکید بر دیدگاه الگوی تطابق آرزو با وضعیت عینی مدعی است احساس سعادت بازتاب توازن میان آرزوهای شخص و وضعیت اوست. (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲۴) زمانی که وضعیت فرد با آرزو و توقعاتش تطابق می‌یابد، فرد احساس رضایت فراوانی می‌کند. اگر چه ارضاء یک نیاز خاص، موجب خرسندی فراوان می‌شود، اما شخص پس از مدتی آرزوی چیزهای بیشتر یا متفاوتی می‌کند. این نوع فرایند تطابق برای عمل و حیات انسان ضروری است و گر نه ارضای مجموعه‌ای از خواسته‌ها به خرسندی و لیکن بی‌حرکتی از سر بی‌نیازی منتهی می‌شود (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲۴۵)، زیرا توازن بین نیازها با آرزوها از یک سو و انجام آنها از سوی دیگر، پیوسته بر هم می‌خورد و مجدداً تطابق می‌یابد.

کمپر^۱

کمپر با دو مفهوم رابطه قدرت و منزلت در نظریه‌اش، منشأ اجتماعی عواطف را در سطح تعاملات اجتماعی توضیح داده است. به اعتقاد وی، افسردگی به عنوان یک عاطفه، از پیامد دست دادن منزلت ناشی می‌شود. در نظریه کمپر، قدرت و منزلت، دارای پیامد عاطفی‌اند. به عبارت دیگر، روابط قدرت و منزلت بین کنشگران اجتماعی، حامل پیامدهای عاطفی برای آنهاست. براساس نظریه فوق، یک تعامل می‌تواند به افزایش، کاهش یا عدم تغییر در قدرت کنشگر در ارتباط با کنشگر دیگر منجر شود. همین تعامل می‌تواند به افزایش، کاهش یا عدم تغییر در منزلت کنشگر نیز منجر شود. منزلت مستلزم رفتاری است که پذیرش، احترام و تمکین ارادی را بیان کند. وقتی منزلت یک کنشگر افزایش می‌یابد، این افزایش منزلت، به طور معمول موجب پیدایش احساس خشنودی در وی می‌شود. (کمپر و کالینز، ۱۹۹۰؛ به نقل از زمانی، ۱۳۸۷: ۵۰-۴۹)

گیدنز^۲

گیدنز نیز در نظریه خود در خصوص مدرنیته و پیامدهای آن، اعتماد را یکی از عوامل تأمین‌کننده شادمانی و سست شدن آن را یکی از عوامل تهدیدکننده شادمانی می‌داند. وی معتقد است عوامل تهدیدکننده شادمانی عبارت‌اند از: تهدیدهای خشونت‌آمیز ناشی از صنعتی‌شدن، جنگ، متزلزل شدن ریشه‌های اعتماد به نظام‌های انتزاعی و احساس

1. Kamper
2. Giddens

نامنی و اضطراب وجودی. همچنین از نظر گیدنز عوامل تأمین‌کننده شادمانی را می‌توان اعتماد همراه با احتیاط نسبت به نظام‌های انتزاعی، اعتماد به وانهی امور زندگی به‌دست نظام‌های تخصصی و دگردیسی صمیمیت و شکل‌گیری رابطه ناب (رابطه‌ای که در آن پیوندهای افراد محصول پاداش‌هایی است که این رابطه برای طرفین دارد و طرفین رابطه کنترل قابل‌توجهی بر جهت‌گیری آن دارند) دانست. (موسوی، ۱۳۸۷: ۳۸) در واقع، گیدنز احساس ناامنی را به‌عنوان یکی از عوامل تهدیدکننده شادمانی مطرح می‌کند. وی فقدان امنیت و ترس از تهدید را عاملی می‌داند که اعتماد را از دیگران سلب کرده، موجب می‌شود کنشگران نسبت به ادعای صداقتی که افراد در کنش‌های خود بروز می‌دهند، دچار شک شوند.

روش

فراتحلیل مجموعه‌ای از روش‌های آماری، برای ترکیب نتایج کمی از چندین مطالعه، با هدف تولید یک خلاصه کلی از دانش تجربی در حوزه‌ای خاص می‌باشد. (لیپسی و ویلسون^۱، ۲۰۰۱) این روش در حوزه‌هایی از علم که انباشت دانش زیادی اتفاق افتاده، استفاده می‌شود تا تأثیر گروهی از عوامل را بر مورد خاص یا تأثیر عامل بر عامل دیگر را در تعدادی از تحقیقات بسنجد. (لیتل^۲ و همکاران، ۲۰۰۸) در فراتحلیل، پیشینه موضوع مورد مرور نظام‌مند^۳ قرار می‌گیرد تا مشخص شود که در تحقیقات گذشته، اثر یک متغیر روی متغیر دیگر چقدر است. (هومن، ۱۳۹۲) در این فراتحلیل نیز ابتدا با روش مرور نظام‌مند، پژوهش‌های مرتبط، از نظر انواع میزان همکاری محققان، روش تحقیق و نوع ابزار متغیر وابسته بررسی شدند. بعد از مرور نظام‌مند، اندازه اثر^۴ هر یک از متغیرها بررسی شده است. اندازه اثر آماره‌ای است که اهمیت اثر آزمایشی یا شدت رابطه بین دو متغیر را منعکس می‌کند. ابتدا اندازه اثر هر مطالعه محاسبه می‌گردد و سپس اندازه اثر مطالعات مختلف با هم مقایسه می‌شوند و در نهایت اندازه اثر کلی رابطه بین دو متغیر یا اثر آزمایشی در چند مطالعه محاسبه می‌شود تا درباره تأثیرگذاری آن اثر آزمایشی یا رابطه بین دو متغیر نتیجه‌گیری شود. (برون‌استین^۵ و همکاران، ۲۰۰۹) در این تحقیق

1. Lipsey & Wilson
2. Littlel
3. Systematic Review
4. Effect Size
5. Borenstein

ابتدا خصوصیات مطالعات کدگذاری و اندازه اثر هر یک از مطالعات محاسبه شد و در نهایت، اندازه اثرها با هم ترکیب و تفسیر گردید. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه مقالات مرتبط با موضوع نشاط اجتماعی است که در مجلات معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۸۴ تا اواسط سال ۱۳۹۴ چاپ شده‌اند. جستجو برای یافتن مقالات در پایگاه‌های مگیران، نورمگز و پایگاه جهاد دانشگاهی^۱ صورت گرفت. در نهایت ۲۴ مقاله مرتبط با موضوع تحقیق از مجلات یادشده انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند. برای تحلیل اطلاعات جمع‌آوری‌شده از پژوهش‌های مورد نظر، پس از کدگذاری، از برنامه فراتحلیل جامع^۲ برای انجام محاسبات آماری فراتحلیل استفاده گردید. بدین صورت که آزمون‌های آماری استفاده شده در فرضیه‌ها پس از تبدیل به اندازه اثر از طریق فرمول‌های ارائه‌شده توسط وولف^۳، با ترکیب اندازه‌های اثر به روش هانتز و اشمیت^۴ مورد تحلیل قرار گرفتند. همچنین برای تفسیر اندازه اثر از جدول کوهن^۵ (۱۹۷۷) بهره گرفته شد. (مطابق جدول ۱)

جدول ۱: توزیع طبقات اندازه اثر بر مبنای برآورد آماره‌ها

تفسیر اندازه اثر	مقدار r	مقدار d
اندازه اثر کم	کمتر از ۰/۳	کمتر از ۰/۵
اندازه اثر متوسط	از ۰/۳ تا ۰/۵	از ۰/۵ تا ۰/۸
اندازه اثر زیاد	۰/۵ و بیشتر	۰/۸ و بیشتر

یافته‌های پژوهش

مرور نظام‌مند

جدول ۲ نشان‌دهنده توزیع فراوانی و درصدی حوزه مطالعاتی در تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی است. نتایج این جدول نشان می‌دهد که ۵۸/۵ درصد (۱۴ مورد) از تحقیقات مورد بررسی در حوزه جامعه‌شناسی، ۲۵ درصد در حوزه روان‌شناسی و ۱۶/۵ درصد در حوزه پزشکی‌اند.

1. Sid
2. Comprehensive Meta-Analysis
3. Wolf
4. Hauntes & Schmite
5. Cohen

جدول ۲: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب حوزه مطالعاتی تحقیقات مرور شده

حوزه مطالعاتی	تعداد	درصد
جامعه‌شناسی	۱۴	۵۸/۵
روان‌شناسی	۶	۲۵
پزشکی	۴	۱۶/۵
جمع کل	۲۴	۱۰۰

جدول ۳ توزیع فراوانی و درصدی بر حسب روش تحقیق تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی را نشان می‌دهد. نتایج حاصله بیانگر آن است که نوع روش‌های به کار رفته در مطالعات مربوط به نشاط اجتماعی خیلی متعدد و متنوع نیست. روش توصیفی - تحلیلی با ۹۲ درصد (۲۲ مورد) به‌عنوان شایع‌ترین روش مطالعه در تحقیقات مرور شده است. در مرتبه بعدی روش توصیفی با ۸ درصد (۲ مورد) قرار دارد. همه تحقیقات با روش‌های توصیفی و توصیفی - تحلیلی انجام شده است و هیچ مورد از تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی با روش کیفی صورت نگرفته است. لذا نیاز به تحقیقات کیفی بیشتری در زمینه نشاط اجتماعی احساس می‌شود.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب روش

روش تحقیق	تعداد	درصد
توصیفی - تحلیلی	۲۲	۹۲
توصیفی	۲	۸
جمع کل	۲۴	۱۰۰

جدول ۴، توزیع فراوانی و درصدی بر حسب جامعه مورد بررسی تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی را نشان می‌دهد. طبق داده‌های این جدول، ۴۸/۵ درصد (۱۱ مورد) از تحقیقات مرور شده بر روی دانشجویان تمرکز کردند که بالاترین فراوانی است. بعد از آن، جامعه آماری زنان و مردان با ۲۵ درصد، زنان و دختران با ۱۲/۵ درصد، دانش آموزان با ۸ درصد و افراد متأهل و دبیران هر کدام با ۴ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۴: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب جامعه مورد بررسی

جامعه آماری	تعداد	درصد
دانشجویان	۱۱	۴۶
زنان و مردان	۶	۲۵
زنان و دختران	۳	۱۲/۵
دانش آموزان	۲	۸
افراد متأهل	۱	۴
دبیران	۱	۴
جمع کل	۲۴	۱۰۰

جدول ۵ نشان دهنده توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات مرور شده بر حسب وضعیت فرضیه در زمینه نشاط اجتماعی است. نتایج این جدول نشان می دهد که ۹۲ درصد (۲۲ مورد) از تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی دارای فرضیه و ۸ درصد (۲ مورد) در این زمینه فاقد فرضیه اند. با توجه به اهمیت و رکن اصلی بودن فرضیه در تحقیق لازم است که تحقیقات انجام شده دارای فرضیه باشند.

جدول ۵: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب وضعیت فرضیه

وضعیت فرضیه	تعداد	درصد
دارای فرضیه	۲۲	۹۲
فاقد فرضیه	۲	۸
جمع کل	۲۴	۱۰۰

جدول ۶ توزیع فراوانی و درصدی بر حسب دارا بودن مبانی یا چهارچوب نظری تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی را نشان می دهد. براساس اطلاعات این جدول، ۴۱/۵ درصد (۱۰ مورد) از تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی دارای مبانی نظری اند، این در حالی است که ۵۸/۵ درصد (۱۴ مورد) تحقیقات انجام شده دارای چهارچوب نظری است.

نتایج جدول ۵ نشان می دهد که ۲۲ مطالعه دارای فرضیه می باشند. با توجه به اینکه فرضیات از چهارچوب نظری گرفته می شود، باید انتظار داشت که ۲۲ مطالعه دارای

چهارچوب نظری باشند، این در حالی است که تنها ۱۴ مطالعه این ویژگی را دارند و ۸ مطالعه باوجود دارا بودن فرضیه، چهارچوب نظری مشخصی ندارند که باعث می شود اساس استخراج فرضیات در این ۸ مطالعه زیر سؤال برود.

جدول ۶: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب داشتن مبانی یا چهارچوب نظری

واحد تحلیل	تعداد	درصد
مبانی نظری	۱۰	۴۱/۵
چهارچوب نظری	۱۴	۵۸/۵
جمع کل	۲۴	۱۰۰

جدول ۷: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات مرورشده در زمینه نشاط اجتماعی را برحسب متغیرهای حاضر در فرضیه نشان می دهد. در جدول شماره ۸، ۴۲ متغیر مستقل موجود در فرضیات تحقیقات انتخاب شده، برحسب فراوانی حضور هر یک در فرضیات آورده شده اند. با توجه به تعداد حضور متغیرها، متغیر دینداری با ۷ مورد و متغیرهای رضایت از زندگی، احساس امنیت و ارتباط اجتماعی هر کدام با ۵ مورد، بیشترین میزان را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۷: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب متغیرهای حاضر در فرضیه

ردیف	متغیرها	تعداد
۱	دینداری	۷
۲	رضایت از زندگی، احساس امنیت، ارتباط اجتماعی	۵
۳	محرومیت نسبی، سن، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، عزت نفس	۴
۴	امید به آینده، مقبولیت اجتماعی، احساس عدالت اجتماعی، وضع تأهل، اعتماد اجتماعی، تحصیلات	۳
۵	افسردگی، از خودبیگانگی، کیفیت زندگی، اضطراب، مشکلات جسمی، سرمایه اجتماعی	۲
۶	احساس بی هنجاری، طلاق، تمایل به خودکشی، دیررسی از دواج، رضایت شغلی، راهبرد حفظ رابطه، پیشرفت تحصیلی، رسانه، پابندی به اخلاق، هویت ملی، هویت محلی، مشکلات روانی، ارضای نیاز عاطفی، هوش معنوی، مشارکت اجتماعی، باور به تقدس از دواج، ارتباط تنش آفرین، مهارت ورزشی، خلاقیت، هدفمندی، منظم بودن، همبستگی اجتماعی	۱

جدول ۸ نشان دهنده توزیع فراوانی و درصدی بر حسب نظریات موجود در تحقیقات مرورشده در زمینه نشاط اجتماعی می باشد. براساس داده های این جدول، بیشترین میزان

نظریه استفاده شده به نظریه آرگایل مربوط می‌شود، به طوری که ۳۳/۵ درصد (۸ مورد) از تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی از نظریه آرگایل استفاده کرده‌اند. بعد از این نظریه، نظریه وینهوون با ۲۵ درصد (۶ مورد) و نظریات دورکیم، اینگلهارت و کمپر و کالینز هر کدام با ۱۲/۵ درصد (۳ مورد) در رده‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۸: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات بر حسب متغیرهای حاضر در فرضیه

ردیف	نظریه	تعداد	درصد از ۲۴ مقاله	ردیف	نظریه	تعداد	درصد از ۲۴ مقاله
۱	آرگایل	۸	۳۳/۵	۱۰	کریزبرگ	۲	۸
۲	وینهوون	۶	۲۵	۱۱	گیدنز	۲	۸
۳	دورکیم	۳	۱۲/۵	۱۲	زیمل	۱	۴
۴	اینگلهارت	۳	۱۲/۵	۱۳	کلمن	۱	۴
۵	کمپر و کالینز	۳	۱۲/۵	۱۴	کاستلز	۱	۴
۶	سلیکس	۲	۸	۱۵	پاتنام	۱	۴
۷	دارلینگ و استینبرگ	۲	۸	۱۶	مرتون	۱	۴
۸	فردیکسون	۲	۸	۱۷	پارسونز	۱	۴
۹	بورديو	۲	۸	۱۸	نظریه نیاز مازلو	۱	۴

۱۷۲

جدول ۹ نشان دهنده توزیع فراوانی و درصدی راهکارهای ارائه شده در تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط می‌باشد. ۵۴/۱۷ درصد (۱۳ مورد) از مقالات مورد بررسی در زمینه نشاط اجتماعی به ارائه راهکار و پیشنهاد جهت افزایش نشاط اجتماعی پرداخته‌اند و ۴۵/۸۳ درصد فاقد راهکار و پیشنهادند. به طور کلی می‌توان گفت:

- اکثر راهکارها نمایشی از یافته‌های پژوهش نیست و ارتباط مشخص و منطقی میان آنها وجود ندارد.

- بسیاری از راهکارها ربط منطقی با اهداف تحقیق ندارند.

- راهکارها به طور اعم مبهم، کلی و غیرقابل اجرا هستند.

- در مجموع در زمینه نشاط اجتماعی ۳۳ پیشنهاد توسط نویسندگان مقالات ارائه شده است که از این تعداد ۴۸/۴۸ درصد در سطح ملی، کلان و کشوری، ۱۸/۱۸ درصد در سطوح میانی، منطقه‌ای، استانی و نهادی و ۳۳/۳۳ درصد در سطح خرد و فردی ارائه شده‌اند.

جدول ۹: توزیع فراوانی و درصدی تحقیقات مرور شده نشاط اجتماعی بر حسب راهکارهای ارائه شده

متغیر	سطح راهکارها	فراوانی	درصد	نمونه
نشاط اجتماعی	ملی و کشوری	۱۶	۴۸/۴۸	- کاهش نرخ بیکاری - توسعه کمی و کیفی امکانات و فرصت‌ها و توزیع عادلانه آنها
	میانی - سازمانی و منطقه‌ای	۶	۱۸/۱۸	- برگزاری جشنواره‌های بومی و محلی
	خرد- فردی	۱۱	۳۳/۳۳	- توجه به فراغت و تفریح افراد - فراهم ساختن شرایط و بسترها برای بروز فعالیت‌های جمعی جوانان
	کل	۳۳	۱۰۰	

۱۷۳

اندازه اثر هر یک از متغیرهای حاضر در فرضیات

جدول ۱۰، هشت مورد از بیشترین اندازه‌های اثر متغیرهای اثرگذار بر نشاط اجتماعی را نشان می‌دهد. در متغیر رضایت از زندگی، نتایج آزمون همگنی حکایت از معناداری این آزمون دارد، که نشانگر این است که مطالعات تا حد زیادی ناهمگون‌اند و تلفیق آنها با مدل آثار ثابت موجه نیست و باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. در واقع، این آزمون به ما می‌گوید که ۵ فرضیه مربوط به رابطه رضایت از زندگی و نشاط اجتماعی، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصه‌های مطالعات متفاوت‌اند. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه رضایت از زندگی و نشاط اجتماعی، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۶۱ مثبت و معنادار می‌باشد. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن (جدول ۱)، اندازه اثر بین رضایت از زندگی و نشاط اجتماعی در ۵ مطالعه در حد زیاد است. در متغیر عزت نفس، عدم معناداری در آزمون همگنی حکایت از این دارد که مطالعات تا حدی همگون‌اند و تلفیق آنها با مدل آثار ثابت موجه می‌باشد. آزمون اثرات ثابت به ما می‌گوید که ۴ فرضیه مربوط به رابطه عزت نفس و نشاط اجتماعی، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصه‌های مطالعات مشابه‌اند. نتایج اثرات ثابت نشان می‌دهد که رابطه عزت نفس و نشاط اجتماعی، در ۴ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۵۸ مثبت و معنادار می‌باشد. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن، اندازه اثر بین عزت نفس و نشاط اجتماعی در ۴ مطالعه در حد زیاد است.

معناداری در آزمون همگنی رابطه دینداری و نشاط اجتماعی در ۷ مطالعه حکایت از

این دارد که مطالعات تا حدی ناهمگون‌اند و تلفیق آنها با مدل آثار ثابت موجه نمی‌باشد. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه دینداری و نشاط اجتماعی در ۷ فرضیه حدود ۰/۳۹، مثبت و معنادار بود. با توجه به جدول کوهن می‌توان نتیجه گرفت که اندازه اثر ترکیبی دینداری و نشاط اجتماعی در ۷ مطالعه در حد متوسط است. در متغیر ارتباط اجتماعی، معناداری در آزمون همگنی حکایت از این دارد که مطالعات تا حدی ناهمگون‌اند. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه ارتباط اجتماعی و نشاط اجتماعی، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۳۷، مثبت و معنادار است. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن، اندازه اثر بین ارتباط اجتماعی و نشاط اجتماعی در ۵ مطالعه در حد متوسط است.

معناداری در آزمون همگنی رابطه محرومیت نسبی و نشاط اجتماعی در ۴ مطالعه حکایت از این دارد که مطالعات تا حدی ناهمگون‌اند. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه محرومیت نسبی و نشاط اجتماعی در ۴ فرضیه حدود ۰/۳۰، منفی و معنادار است. با توجه به جدول کوهن می‌توان نتیجه گرفت که اندازه اثر ترکیبی محرومیت نسبی و نشاط اجتماعی در ۴ مطالعه در حد متوسط است.

در متغیر پایگاه اقتصادی اجتماعی، معناداری در آزمون همگنی حکایت از این دارد که مطالعات تا حدی ناهمگون‌اند. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه پایگاه اقتصادی - اجتماعی و نشاط اجتماعی، در ۴ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۲۹، مثبت و معنادار است. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن، اندازه اثر بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و نشاط اجتماعی در ۴ مطالعه در حد ضعیف است.

معناداری در آزمون همگنی رابطه احساس امنیت و نشاط اجتماعی در ۵ مطالعه حکایت از این دارد که مطالعات تا حدی ناهمگون‌اند. نتایج اثرات ترکیبی تصادفی نشان می‌دهد که رابطه احساس امنیت و نشاط اجتماعی در ۵ فرضیه حدود ۰/۲۲، مثبت و معنادار است. با توجه به جدول کوهن می‌توان نتیجه گرفت که اندازه اثر ترکیبی احساس امنیت و نشاط اجتماعی در ۵ مطالعه در حد ضعیف است.

در متغیر سن، معناداری در آزمون همگنی حکایت از این دارد که مطالعات تا حدی ناهمگون‌اند. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که رابطه سن و نشاط اجتماعی، در ۴ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۱۹، منفی و معنادار است. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن، اندازه اثر بین سن و نشاط اجتماعی در ۴ مطالعه در حد ضعیف است.

جدول ۱۰: یافته‌های فراتحلیل پژوهش با ترکیب اندازه اثر به روش اشمیت و هانتز

متغیرهای مستقل	تعداد مطالعه	اثرات ترکیبی ثابت	اثرات ترکیبی تصلفی	فاصله اطمینان اثرات ثابت	فاصله اطمینان اثرات تصادفی	آزمون همگنی	درجه آزادی
رضایت از زندگی	۵	۰/۶۳°	۰/۶۱°	۰/۶۰-۰/۶۵	۰/۴۳-۰/۷۵	۱۲۹/۳*	۴
عزت نفس	۴	۰/۵۸°	۰/۵۸°	۰/۵۴-۰/۶۱	۰/۵۴-۰/۶۱	۳/۷	۳
دینداری	۷	۰/۲۴°	۰/۳۹°	۰/۲۱-۰/۲۷	۰/۲۰-۰/۵۶	۲۴۵/۴*	۶
ارتباط اجتماعی	۵	۰/۳۵°	۰/۳۷°	۰/۳۱-۰/۳۹	۰/۱۹-۰/۵۳	۶۶/۹*	۴
محرومیت نسبی	۴	-۰/۳۱°	-۰/۳۰°	-(۰/۲۷-۰/۳۵)	-(۰/۱۵-۰/۴۴)	۳۴/۷*	۳
پایگاه اقتصادی- اجتماعی	۴	۰/۱۸°	۰/۲۹°	۰/۱۷-۰/۱۹	۰/۱۴-۰/۴۳	۶۷/۵*	۳
احساس امنیت	۵	۰/۱۵°	۰/۲۲°	۰/۱۲-۰/۱۹	۰/۰۷-۰/۳۶	۷۰/۶*	۴
سن	۴	-۰/۱۵°	-۰/۱۹°	-(۰/۱۴-۰/۱۵)	-(۰/۱۰-۰/۲۸)	۱۶/۴*	۳

* معناداری در سطح کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در بررسی شاخص‌های توسعه‌ی یکی از شاخص‌های مورد توجه، شاخص شادی و نشاط اجتماعی یا به تعبیری دیگر نرخ امید به زندگی یا نرخ امید به آینده است. فرد و جامعه هنگامی دارای شادی و نشاط خواهند بود که شاخص‌های معیشتی و رفاهی از یک‌سو و شاخص‌های فرهنگی، علمی و سیاسی از سوی دیگر از رشد قابل قبولی برخوردار بوده یا دست‌کم در سطح مطلوبی قرار گرفته باشد. نباید از نظر دور داشت که رابطه توسعه و نشاط اجتماعی رابطه‌ای یک‌سویه نبوده و نشاط و شادی صرفاً معلول وضعیت مطلوب اقتصادی و... نیست. در سال‌های اخیر موضوع نشاط اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت این شاخص به این دلیل است که برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در اعمال هرگونه برنامه توسعه‌ای توجه لازم را می‌طلبد. به دلیل اهمیت نشاط اجتماعی در چند دهه گذشته در جامعه ایران، تحقیقات زیادی در این حوزه انجام شد. فراوانی و تنوع تحقیقات انجام‌شده و نتایج متناقض حاصل از آنها و نداشتن یافته واحد از یک‌سو، ممکن است، این تصور را ایجاد نماید که انجام این تحقیقات بیهوده است و موجب اتلاف هزینه‌های هنگفت می‌گردد و از سوی دیگر جامعه علمی و سیاست‌گذاران را دچار ابهام می‌سازد. لذا تحقیق حاضر با استفاده از رویکرد ترکیبی، عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی

در تحقیقات مرور شده را بررسی نمود.

به‌طور کلی نتایج بررسی نشان داد که چهار متغیر در قالب چهار نظریه بر نشاط اجتماعی در ایران، تأثیر زیادی دارند. مؤید این ادعا، اندازه اثرات ترکیبی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در تحقیقات مرور شده در ایران بود. نتایج تحقیق نشان داد که رضایت از زندگی، عزت نفس، دینداری و ارتباط اجتماعی، به نسبت سایر متغیرها، تأثیر زیادی بر نشاط اجتماعی در ایران دارد که این تأثیر در نظریات وینهون، اینگلههارت، آرگایل و دورکیم پیش‌بینی می‌شد.

اینگلههارت با تأکید بر دیدگاه الگوی تطابق آرزو با وضعیت عینی مدعی است زمانی که وضعیت فرد با آرزو و توقعات‌اش تطابق می‌یابد، فرد احساس رضایت فراوانی می‌کند و در این حالت شادی بیشتری از خود بروز می‌دهد. نتایج تحقیق حاضر هم حکایت از رابطه مثبت و معنادار بین رضایت از زندگی با نشاط اجتماعی دارد. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات پیشین مثل هزارجریبی و مرادی (۱۳۹۳)، فرجی و خادمیان (۱۳۹۲)، کیا و اصغری (۱۳۹۲) و زارع شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد.

به‌نظر وینهون، نشاط در سطح خرد، وابسته به توانایی‌های شخصی مانند کارآمدی، عزت نفس، استقلال و مهارت‌های اجتماعی است. تحصیلات و درمان نیز می‌تواند ارتقاءدهنده مهارت‌های مذکور باشد. نتایج تحقیق حاضر هم حکایت از رابطه مثبت و معنادار بین عزت نفس با نشاط اجتماعی دارد. نتایج تحقیقات پیشین مثل بیات و یعقوبی (۱۳۹۳)، توان و همکاران (۱۳۹۳) و شیخ مونسی (۱۳۹۱) نیز مؤید رابطه بین عزت نفس و نشاط اجتماعی است.

از نظر آرگایل، اعتقادات دینی یکی از عوامل مؤثر بر شادی و نشاط اجتماعی است. به‌نظر او افراد متدین، نسبت به افراد غیرمتدین، شادی و رضایت بیشتری از زندگی دارند. در راستای همین نظریه، نتایج تحقیق حکایت از رابطه مثبت و معنادار بین دینداری و نشاط اجتماعی دارد. نتایج این تحقیق در راستای نتایج تحقیقات پیشین مثل صیدی و همکاران (۱۳۹۳)، هزارجریبی و مرادی (۱۳۹۳)، فرجی و خادمیان (۱۳۹۲)، کیا و اصغری (۱۳۹۲) و منتظری و همکاران (۱۳۹۰) است.

دورکیم در تبیین شادی و نشاط اجتماعی به جشن‌های دسته‌جمعی توجه می‌کند. جشن‌های جمعی برخلاف مناسک دینی که از تقدس برخوردارند و کمتر تغییرپذیرند، آسان‌تر با شرایط، مقتضیات و نیازهای زندگی بشری سازگار می‌شوند. از سوی دیگر،

برگزاری جشن‌های دسته‌جمعی ضمن اینکه به کنش جمعی می‌انجامد، شادابی، کاهش تنش‌های عاطفی، رفع تیرگی‌های روابط بین افراد و کاهش کشمکش‌های اجتماعی را به‌همراه دارد. نتایج تحقیق حاضر هم دلالت بر رابطه مثبت و معنادار بین ارتباطات اجتماعی با نشاط اجتماعی دارد. نتایج تحقیقات پیشین مثل گلاب و اخشی (۱۳۹۴)، هزارجریبی و مرادی (۱۳۹۳)، اخوان ملایری و همکاران (۱۳۹۳) و عنبری و حقی (۱۳۹۲) نیز مؤید رابطه بین ارتباطات و نشاط اجتماعی است.

همان‌طور که گفته شد نشاط اجتماعی افراد می‌تواند زمینه ورود جوامع به فرایندهای توسعه‌یافتگی را فراهم نمایند و جوامع را در این مسیر موفق کند. علاوه بر این خود نشاط اجتماعی متأثر از رشد و توسعه کشورهای مختلف است تا با افزایش شاخص‌های رفاهی و اقتصادی زمینه برای داشتن شهروندان با نشاط فراهم گردد. بنابراین توسعه و نشاط ارتباط تنگاتنگی با هم دارند که برای رسیدن به آنها باید بر روی هر دوی آنها تمرکز کرد. بنا بر نتایج این تحقیق، سیاست‌گذاران کشور برای ارتقای سطح نشاط اجتماعی باید علاوه بر تمرکز بر روی ابعاد نشاط اجتماعی بر روی متغیرهای مؤثر بر آن (مثل رضایت از زندگی، عزت نفس، دینداری و ارتباط اجتماعی) تمرکز نمایند تا با افزایش نشاط اجتماعی افراد جامعه، زمینه برای دستیابی به روندهای توسعه پایدار در کشور فراهم گردد.

با توجه به یافته‌های تحقیق، برخی از نواقص در تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی و پیشنهادهایی برای برطرف شدن آن به شرح زیر می‌باشد:

- تعداد اندکی از تحقیقات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی با روش کیفی، تحلیل ثانویه و تطبیقی صورت گرفته است و لزوم این‌گونه تحقیقات در این حوزه موضوعی احساس می‌شود.

- باید تلاش شود که همه تحقیقاتی که دارای فرضیه‌اند، از چهارچوب نظری مشخصی منبعت شوند و از کلی‌گویی دوری کنند.

- سطح تحلیل اکثر مطالعات مرور شده در زمینه نشاط اجتماعی خرد می‌باشد و با توجه به ریشه‌های ساختاری و کلان موضوع لازم است تحقیقات بیشتری با واحد تحلیل فراتر از فرد صورت گیرد.

- برخی از راهکارها و پیشنهادها در تحقیقات بررسی شده، جنبه کاربردی کمتری دارد که محققان باید در تلاش برای ارائه راهکارهای عملیاتی‌تر باشند.

منابع

۱. اینگلهارت، رونالد. (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*. مریم وتر. تهران: انتشارات کویر.
۲. ربانی، رسول؛ سمیه کریمی زاده اردکانی؛ جواد نظری و حسین رضایی امینلویی. (۱۳۸۸). تبیین نشاط اجتماعی در بین اقوام و رابطه آن با هویت جمعی (مطالعه موردی اقوام آذری، کرد و لر). *مطالعات جامعه‌شناسی*. شماره ۴.
۳. زمانی، مهدی. (۱۳۸۷). *بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی جوانان ۲۹-۱۵ ساله شهر همدان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران: دانشکده علوم اجتماعی.
۴. عنبری، موسی. (۱۳۹۱). *بررسی زمینه‌ها و راهکارهای نشاط اجتماعی در ایران*. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۵. گلابی، فاطمه و نازیلا اخشی. (۱۳۹۴). *مشارکت اجتماعی و نشاط اجتماعی*. *جامعه‌شناسی کاربردی*. سال ۲۶. شماره ۳.
۶. موسوی، مهدی. (۱۳۸۷). *بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در سطح خرد و کلان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی تهران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. گروه علوم اجتماعی.
۷. نوغانی، محسن و سیداحمد میرمحمدتبار. (۱۳۹۶). *فراتحلیل: مبانی و کاربردها*. مشهد، انتشارات دانشگاه فردوسی.
۸. هزارجریبی، جعفر و رضا صفری شالی. (۱۳۸۹). *بررسی مفهوم شادکامی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی در استان مرکزی)*. *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*. شماره ۳.
۹. هومن، حیدرعلی. (۱۳۹۲). *راهنمای عملی فراتحلیل در پژوهش علمی*. چاپ سوم. تهران: انتشارات سمت.

10. Borenstein, M; L. Hedges; J. Higgins & H. Rothstein. (2009). *Introduction to Meta-Analysis*. UK: Wiley & Sons publication.
11. Card, N. A. (2011). *Applied Meta-Analysis for Social Science Research*. New York: Guilford Publications.
12. Cohen, J. (1977). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*: (Rev. Ed). New York: Academic Press.
13. Cooper, H. M. (2009). *Research Synthesis and Meta-Analysis: A Step-by-Step Approach*. Thousand Oaks. CA: Sage.
14. Diener, E. & M. Seligman. (2002). Very Happy People. *American Psychological Society*. 13(1).
15. Helliwell, J; R. Layard. & J. Sachs. (2016). *World Happiness Report*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
16. Hills, P. & M. Argyle. (2001). Hapiness, Introversion-Extroversion and Happy Introvets. *Personality and Individual Differences*. No. 30.

17. Lipsey, M. W. & D. B. Wilson. (2001). *Practical Meta-Analysis*. Thousand Oaks. CA: Sage.
18. Littell, J. H; J. Corcoran. & V. Pillai. (2008). *Systematic Reviews and Meta-Analysis*. New York: Oxford University Press.
19. Veenhoveen, R. (1995). The Utility of Happiness. *Social Indicator Research*. No. 20.
20. Veenhoveen, R. (1998). Two-State Trait Discussions on Happiness. *Social Indicator Research*. 43: 211-225.
21. Zingerle, A. (2000). Simmel on Happiness. *Journal of Happiness Studies*. No. 1.

مقالات مرور شده

مجله (شماره)	عنوان مقاله	سال	نویسندگان
جامعه‌شناسی کاربردی (۵۹)	مشارکت اجتماعی و نشاط اجتماعی	۱۳۹۴	اخشى و گلابى (۱۳۹۴)
مطالعات جامعه‌شناختی شهری (۱۱)	نشاط عمومی در زندگی اجتماعی - فرهنگی شهر اردبیل	۱۳۹۳	وحيدا و همکاران (۱۳۹۳)
روان‌شناسی دین (۲۵)	نقش باور به مقدس بودن ازدواج در شادکامی	۱۳۹۳	صیدی و همکاران (۱۳۹۳)
فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی (۱۲)	رابطه عزت نفس دانشجویان دانشگاه بوعلی سینا با شادکامی و خلاقیت آنها	۱۳۹۳	بیات و یعقوبی (۱۳۹۳)
مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی (۱۴-۶)	ارتباط بین عزت نفس و شادکامی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک	۱۳۹۳	توان و همکاران (۱۳۹۳)
فصلنامه مطالعات ملی (۶۰)	نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن (مطالعه‌ای در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی)	۱۳۹۳	هزارجریبی و مرادی (۱۳۹۳)
مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان (۱۲-۱)	احساس شادکامی دختران شهر ایلام و عوامل مرتبط با آن	۱۳۹۳	الماسی (۱۳۹۳)
رسانه و فرهنگ (۱۴)	شبکه‌های اجتماعی مجازی و شادکامی	۱۳۹۳	اخوان ملایری و همکاران (۱۳۹۳)
مطالعات جامعه‌شناختی جوانان (۱۰)	بررسی نقش رضایت از زندگی بر میزان نشاط اجتماعی	۱۳۹۲	فرجی و خادیمان (۱۳۹۲)
توسعه روستایی (۵-۱)	اثرات ریسک‌های اجتماعی بر نشاط اجتماعی زنان	۱۳۹۲	عنبری و حقی (۱۳۹۲)
مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی (۱۳-۴)	ارتباط هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم	۱۳۹۲	رئیسى و همکاران (۱۳۹۲)
مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان (۲۸)	تأثیر آشنایی با مهارت‌های زندگی بر نشاط اجتماعی دانشجویان مراکز تربیت معلم بیرجند	۱۳۹۲	میری و همکاران (۱۳۹۲)

کیامرثی و مومنی (۱۳۹۲)	۱۳۹۲	بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و شادکامی با پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی	روان‌شناسی مدرسه (۴)
کیا و اصغری (۱۳۹۲)	۱۳۹۲	بررسی نشاط اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر اهواز	فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی (۱۵)
صالحی‌عمران و همکاران (۱۳۹۱)	۱۳۹۱	تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی براساس مؤلفه‌های شادکامی	فصلنامه نوآوری‌های آموزشی (۴۴)
شیخ مونس (۱۳۹۱)	۱۳۹۱	بررسی وضعیت شادکامی و ارتباط آن با برخی از عوامل جمعیت‌شناختی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران	مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران (۹۷)
زارع شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۱)	۱۳۹۱	رابطه رضایت شغلی و نشاط اجتماعی در بین دبیران دبیرستان‌های جیرفت	جامعه‌شناسی کاربردی (۴۸)
منظری و همکاران (۱۳۹۰)	۱۳۹۰	میزان شادکامی مردم ایران و عوامل مؤثر بر آن: مطالعه سلامت از دیدگاه مردم ایران	فصلنامه پایش (۴۴)
فتاحی و همکاران (۱۳۹۰)	۱۳۹۰	رابطه شادکامی و گرایش به معنویات در دانشگاه کرمانشاه	اسلام و روان‌شناسی (۴۰)
هزارجریبی و صفری شالی (۱۳۸۹)	۱۳۸۹	بررسی شادکامی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در استان مرکزی	برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی (۳)
هزارجریبی و آستین‌فشان (۱۳۸۸)	۱۳۸۸	بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی در تهران	جامعه‌شناسی کاربردی (۳۳)
ربانی و همکاران (۱۳۸۸)	۱۳۸۸	تبیین نشاط اجتماعی در بین اقوام و رابطه آن با هویت جمعی	مطالعات جامعه‌شناسی (۴)
خوش‌کنش و کشاورز فشان (۱۳۸۷)	۱۳۸۷	رابطه شادکامی و سلامت روان	اندیشه و رفتار (۷)
الیاسی (۱۳۸۵)	۱۳۸۵	عوامل مؤثر بر دانشجویان بسیجی	مجله مطالعات بسیج (۳۳)